

Op weg naar centrum-links? Laat VVD en JA21 een schaduwagenda opstellen

Posted on 15 november 2025 by Harrie Verbon

Sinds de Koning niet langer het initiatief voor de kabinetsformatie heeft, bepaalt de Tweede Kamer of er een eerste verkennende ronde nodig is voordat coalitieonderhandelingen van start kunnen gaan. Die verkenning moet uitgevoerd worden door één persoon, die buiten de dagelijkse politiek staat. Zijn of haar taak is om de mogelijke coalities te onderzoeken. De verkenner rapporteert dan aan de Tweede Kamer welke coalitie de meeste kans van slagen heeft. De verkenner in deze ronde was voormalig D66 Kamerlid en minister Wouter Koolmees.

De verkiezingsuitslag van 29 oktober 2025 maakte het voor de verkenner wel erg moeilijk om een geschikte coalitie aan te wijzen. De door D66 gewenste midden-linkse coalitie (GL-PvdA, D66, CDA, VVD, 85 zetels) werd door de VVD geblokkeerd. Op zijn beurt blokkeerde D66 de midden-rechtse coalitie (D66, CDA, VVD, JA21, 75 zetels).

Politiek motief

Omdat in alle gevallen D66 en het CDA een plaats moeten hebben in een nieuw kabinet, adviseerde Koolmees de Tweede Kamer om aan deze twee partijen de opdracht te geven 'inhoudelijke gesprekken met elkaar te voeren, compromissen te verkennen en daarmee op zoek te gaan naar de overeenkomsten in plaats van de verschillen.'

Bij die 'inhoudelijke gesprekken' noemde hij een aantal onderwerpen die de twee partijen bij de op te stellen agenda zouden moeten behandelen. Verkenner Koolmees had die onderwerpen niet zonder politiek motief gekozen. Zo zou volgens de verkenner Nederland van het stikstofslot gehaald moeten worden. Juist op het gebied van stikstof zijn de verschillen tussen D66 en JA21 groot. Het ligt dus voor de hand dat de twee partijen die van Koolmees een stap vooruit moeten zetten in de formatie met iets uit de bus komen dat ver buiten de ambitie van JA21 zal liggen.

Aan de andere kant noemde hij zorg niet. Is dat dan niet een groot vraagstuk dat 'bepalend is voor de toekomst van Nederland'? Het lijkt mij wel en Koolmees vond dat natuurlijk ook. Maar het zou niet zo handig zijn geweest dit onderwerp ook aan de partijen D66 en het CDA mee te geven omdat zij daar heel anders over denken dan GL-PvdA. Zie maar eens in de doorrekening van de verkiezingsprogramma's door het CPB.

Zorg als splijtzwam in midden-links

In de CPB-publicatie Keuzes in Kaart 2027-2030 zien we op blz. 5 van hoofdstuk 1 dat GL-PvdA zich sterk maakt voor de toegankelijkheid, maar niet voor de betaalbaarheid van de zorg. Voor zowel D66 als het CDA is het precies andersom: betaalbaarheid krijgt prioriteit, maar niet de toegankelijkheid.

Op blz. 11 van hoofdstuk 1 kun je de gevolgen zien voor de uitgaven aan zorg. GL-PvdA wil in de komende kabinetsperiode meer uitgeven dan wat de zorg zonder nieuw beleid zou kosten. Daarmee is GL-PvdA de enige partij die meer wil uitgeven aan de zorg. D66 en het CDA willen beide bezuinigen op de zorg, namelijk voor respectievelijk 7,5 en 5,5 miljard euro. Voor zowel de VVD als JA21 zijn de bezuinigingen op de zorg gelijk aan ongeveer 9,5 miljard euro.

Kortom, als Koolmees zorg ook bepalend voor de toekomst had genoemd, zou hij al een mogelijk struikelpunt voor een coalitie met GL-PvdA hebben ingebouwd. De keuze om zorg buiten de onderwerpen te houden die de informateurs van D66 en het CDA in ieder geval zouden moeten bespreken, was strategisch. Die keuze was erop gericht om een coalitie met GL-PvdA zo waarschijnlijk mogelijk te maken.

Asiel en migratie

Koolmees zette wel asiel en migratie op de agenda waarvoor D66 en het CDA een 'voortvarende aanpak' moeten uitwerken. Maar ook bij dit onderwerp zitten GL-PvdA en D66/CDA vrij dicht bij elkaar. GL-PvdA wil het advies van de Staatscommissie Demografische Ontwikkeling overnemen en een migratiesaldo van maximaal 60 duizend per jaar invoeren. Bovendien wil GL-PvdA de asielwetgeving op het EU Asiel- en Migratiepact baseren. Dat wil dus zeggen dat de toelatingsprocedure aan de buitengrens van de EU moet worden uitgevoerd. De partij is tegen het tweestatussenstelsel. D66 wil ongeveer hetzelfde als GL-PvdA.

Het CDA is wel strenger dan GL-PvdA en D66. Zo wil het CDA, net als de inmiddels demissionaire coalitie, de gezinshereniging beperken. Ook wil de partij tijdelijke asielvergunningen invoeren en het strafbaar gaan stellen als uitgeprocedeerde asielzoekers niet meewerken aan terugkeer naar hun herkomstland. Het CDA zal in een linkse coalitie dus water in de wijn moeten doen. Maar in de Koolmees-variant zal de partij met D66 wel tot een compromis kunnen komen.

Daarin zal het CDA echter enkele veren moeten laten die het verder van de VVD en vooral JA21 zal brengen. De VVD en JA 21 willen ook het migratiepact van de EU steunen, maar vrezen kennelijk dat – volgens goed EU-gebruik – dit pact zodanig zal verwateren dat het niet zal leiden tot een beperking van de asielinstroom. Vooral JA21 wil daarom in ieder geval dat in Nederland de toelatingsprocedure strenger wordt en het inwilligingspercentage meer in lijn komt met de ons omringende landen.

Koolmees wil GL-PvdA in vak K

Door stikstof en asiel en migratie wel op de agenda te zetten die D66 en het CDA moeten gaan uitwerken, maar zorg niet, heeft Koolmees de hoogst mogelijke kans geschapen dat er een coalitie uit de bus komt waar GL-PvdA wel, maar JA21 niet een plaats in zal kunnen vinden. Dat is inderdaad precies wat de fractieleider van

D66, Rob Jetten, heeft uitgesproken als zijn favoriete optie. Je zou hieruit kunnen afleiden dat Koolmees zijn taak daarmee te veel heeft opgerekt. Zijn taak was te verkennen welke coalities mogelijk waren, maar hij is impliciet al aan het informeren begonnen. Zijn advies gunt immers aan GL-PvdA impliciet al een plaats in vak K van de plenaire vergaderzaal van de Tweede Kamer.

Er zijn voldoende redenen aan te geven waarom de VVD niet met een linkse coalitie in zee wil. Noemen we alleen maar dat GL-PvdA de zorgkosten verder uit de hand wil laten lopen en eigenlijk helemaal geen streng asielbeleid wil voeren. Dan hebben we het er nog niet eens over gehad dat GL-PvdA de lasten voor bedrijven met ruim 20 miljard euro wil laten oplopen. Dit alles is zo tegengesteld aan de uitgangspunten van de VVD, dat we mogen aannemen dat het de VVD ernst is om GL-PvdA uit te sluiten.

Hoe de strategische agenda van Koolmees tegen te gaan

Het lijkt echter onvermijdelijk dat als D66/CDA met een ambitieuze links-gerichte agenda komt en de VVD die niet zal kunnen accepteren, de VVD verantwoordelijk zal worden gehouden voor de onbestuurbaarheid van Nederland. Daarom hier mijn advies. Laat VVD en JA21 ook een stap zetten door een 'schaduwagenda' op te stellen, die recht doet aan de centrumrechtse uitgangspunten van deze partijen. In deze agenda zouden dezelfde onderwerpen kunnen worden behandeld als die door Koolmees zijn aangedragen. Uitgezonderd hiervan zou het stikstofprobleem zijn dat in de komende kabinetsperiode een vrije kwestie zou kunnen worden, eventueel onder randvoorwaarden.

Aan deze agenda zou het onderwerp zorg toegevoegd moeten worden, daar er grote en terechte zorgen zijn over de beheersbaarheid van de zorgkosten. Deze schaduwagenda zou uiteraard ook in korte tijd moeten worden opgesteld en zou kunnen dienen als een 'tegenbod' voor de ongetwijfeld linkse agenda die D66/CDA aan het opstellen zijn. Dit levert dan hopelijk voldoende tegenwicht voor het impliciet linkse karakter dat er van het advies van verkenner Wouter Koolmees is uitgegaan.

Wynia's Week *verschijnt 156 keer per jaar en wordt* ***volledig mogelijk gemaakt*** *door de donateurs. Doet u mee, ook straks in het nieuwe jaar?* ***Doneren***

kan zo**. **Hartelijk dank!

Donateurs kunnen ook reageren op recente artikelen, video's en podcasts en ter publicatie in Wynia's Week aanbieden. Stuur uw publicabele reacties aan reacties@wyniasweek.nl. Vergeet niet uw naam en woonplaats te vermelden (en, alleen voor de redactie: telefoonnummer en adres). Niet korter dan 50 woorden, niet langer dan 150 woorden. Welkom!